PAPER - 1

MT

2017 .... 1200 **Seat No.** | | | | | | | |

MT - SANSKRIT ENTIRE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - II PAPER - I

Time : 3 Hours **Model Answer Paper** **Marks : 80**

	प्रथमः विभागः - गद्यम् ।	
उ.१.	**अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । पारम्परिक ऊर्जासाधनानाम् उपयोगः विचारपूर्वकं कर्तव्यः यतः **तेषाम् उपलब्धिः मर्यादिताः।**	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरत । **गोमयात्, पर्णाविशेषाद्, अवकराच्च** जैविकवायुः प्रभवति।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । सौरं स्रोतः प्रदूषणमुक्तम् ।- **सत्यम्** ।	१
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	उचितं पर्यायं चित्वा रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत ।	१
१)	अवकराच्च = **अवकरात्** + **च** । २) भाग्यरेषैव = **भाग्यरेषा** + **एव** ।	
II)	मञ्जूषातः उचितं पर्यायशब्दं चित्वा लिखत ।	१
१)	भूमिः = **अवनी** । २) रन्ध्रम् = **छिद्रम्** ।	
III)	योग्ये विशेषणे चित्वा लिखत ।	१
१)	**अपारम्परिकाणि** ऊर्जासाधनानि । २) **अक्षयं** सौरस्रोतः ।	
IV)	गद्यांशे आगते २ पूर्वकालवाचक - धातुसाधित - अव्यये **निर्माय, निष्कास्य** ।	१
उ.१.	**ब) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	माहात्म्यनिश्चितिसमये लेरसिया **धनवत्तां** वा **दारिद्र्यं** न गणयति स्म ।	१
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरत । ग्रामं प्रविश्य लेरसिया सहकारिणश्च **मध्यचतुष्पथं** स्थिताः।	१
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत । रूपपरिवर्तनेन लेरसियामहोदयः कुरूपः अभवत् । - **सत्यम् ।**	१

२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत ।	१
१)	वागणयित्वा = वा + **अगणयित्वा** ।	
२)	कस्याश्चिदोषधेः = **कस्याश्चित्** + औषधेः ।	
II)	चतुर्थपदं लिखत ।	१
१)	अभद्रम् : रूपहीनम् :: पथि : **मार्गे** ।	
२)	धनवत्ता : दारिद्र्यम् :: दुष्टता : **साधुता** ।	
III)	**उच्छूनम्, रूपहीनम्** शरीरम् ।	१
IV)	**कृत्वा, अगणयित्वा, प्रविश्य** ।	१
३.	**पृथक्करणम् ।**	
	यथाक्रमं घटनाः लिखत ।	२
i)	**कशाघातैः व्रणनम् ।**	
ii)	**अङ्गरसस्य विलेपनम् ।**	
iii)	**मृत्तिकायाः लेपः ।**	
iv)	**दीनतरं / जुगुप्साकरं दर्शनम् ।**	
उ.१.	**क) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**	
१.	**अवबोधनम् । (केऽपि २ कृती कुरुत ।)**	
I)	उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।	१
	रॉथफिल्डमहोदयेन विनायकः जे.जे. महाविद्यालयं प्रवेशितः यतः **तस्य चित्रं दृष्ट्वा रॉथफिल्डमहोदयः प्रभावितः ।**	
II)	पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत ।	१
	विनायकस्य रुचिः विविधप्राणिनां देवतानां च प्रतिमानिर्माणे आसीत् ।	
III)	वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यमिति लिखत ।	१
	विनायकः उच्चशिक्षणात् अनन्तरं भारतदेशं प्रत्यागतवान् । - **सत्यम् ।**	
२.	**शब्दज्ञानम् । (काः अपि ३ कृतीः कुरुत ।)**	
I)	रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत ।	१
१)	वेत्तीति - **वेत्ति** + इति ।	
२)	अतस्तेन - अतः + **तेन** ।	
II)	समूहेतरशब्दौ चिनुत ।	१
१)	कौशल्यम्, प्रावीण्यम्, वैविध्यम्, नैपुण्यम् । - **वैविध्यम् ।**	
२)	प्रतिमा, चित्रम्, मूर्तिः, पुत्तलः । - **चित्रम् ।**	

III) विशेषण-विशेष्य-अन्वितिः । १

१) मनः : प्रहृष्टम् :: क्रमाङ्कः : **प्रथमः** ।

२) प्रतिमा : पूर्णाकृतिः :: संस्काराः : **समुचिताः / समारोपिताः** ।

IV) **ज्ञात्वा, सम्प्राप्य, मिलित्वा, कृत्वा ।** १

३. **पृथक्करणम् । जालचित्रं पूरयत ।** २

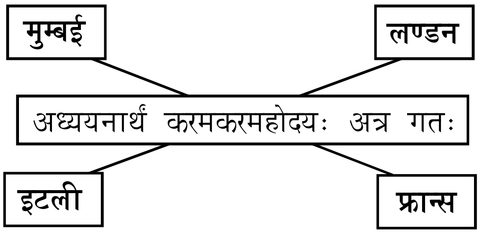

द्वितीयः विभागः - पद्यम् ।

उ.२. **अ) पद्यांशान् पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **पृथक्करणम् । (कः वदति इति लिखित्वा स्तम्भपूरणं कुरुत ।)** २

द्विजाकृतिः इन्द्रः	**तपोदत्तः**
ii) प्राणिनां ताराय गङ्गायां सेतुं बध्नामि। iii) त्वं विद्यां साधयितुं कस्मात् उद्यतः ?	i) सिकताभिः गङ्गायां कदाचन सेतुः बध्यते । iv) हे मूर्ख, सेतुः किं बध्यते ?

उ.२. **ब) पद्यांशौ पठित्वा निर्दिष्टे कृती कुरुत ।**

१. **शब्दज्ञानम् ।**

I) चतुर्थपदं लिखत । १

१) जयतु जवानः : रक्तवर्णः :: जयतु विज्ञानम् : **श्वेतवर्णः ।**

२) कृष्णः : श्वेतः :: विफलता : **यशः ।**

II) विशेषण-विशेष्य अन्वितिः । १

१) **त्रिवर्णात्मकम्** राष्ट्रध्वजम् । २) **आधुनिकैः** ऐन्द्रजालिकैः ।

२. **अन्वयपूर्तिः ।** २

अणुशास्त्रे वा सङ्गणकीये विज्ञाने वा, पोखरणे वा आधुनिकैः **ऐन्द्रजालिकैः** यत् प्रावीण्यं प्राप्तं तत् **यशः** धवलताम् आप्त्वा **ध्वजमध्ये** सङ्कलितम् । ध्वजमध्यस्थः मां **मुखरयते** जयतु विज्ञानम् इति ।

क) **द्वे सुभाषिते शुद्धे पूर्णे च लिखत ।** ४

i) सदा सद्ग्रन्थानां **श्रवणमनने ये विदधते ।**
नयन्ते वा कालं कविकृतविनोदैः प्रमुदिताः ।
भ्रमं दूरीकुर्वन्ति च सदुपदेशेन कुधियां
स्वयं निर्भ्रान्तत्वात् प्रभुपदरतास्ते सुकृतिनः ॥

ii) यस्य **न ज्ञायते वीर्यं न कुलं न विचेष्टितम् ।**
न तेन सङ्गतिं कुर्यादित्युवाच बृहस्पतिः ॥

iii) वंशभवो **गुणवानपि सङ्गविशेषेण पूज्यते पुरुषः ।**
न हि तुम्बीफलविकलो वीणादण्डः प्रयाति महिमानम् ॥

ड) **वृत्तनाम चिनुत ।** १

न हि .... समाविशन्ति ॥ - **उपेन्द्रवज्रा ।**

तृतीयः विभागः - स्थूलवाचनम् ।

उ.३. **अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।**

१. **अवबोधनम् ।**

I) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यं वा असत्यं लिखत । १

प्रधानवर्णाः चत्वारः विदिताः । - **असत्यम् ।**

II) एकपदेन उत्तरं लिखत । १

धर्मसुतः नारायणः देवानां **शिल्पी** आसीत् ।

२. **पृथक्करणम् ।** २

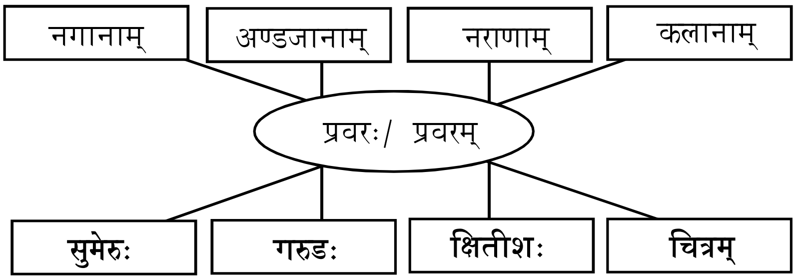

चतुर्थः विभागः - लेखनकौशल्यम् ।

उ.४. **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ३ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **कथापूर्तिः ।**

मञ्जूषातः उचितशब्दान् चित्वा कथां पुनर्लिखत । ५

द्वौ श्रमणौ हिमालये पर्वतारोहणाद् **अतीव** क्लान्तौ तौ कुत्रचिद् विश्रामं कर्तुम् अतिष्ठताम्। अत्रान्तरे ताभ्यां दृष्टं यदेका **बालिका** स्कन्धेन किमपि भारं वहन्ती दूरतः आरोहणं करोति । यदा **समीपम्** आगता तदा दृष्टं ताभ्यां यत् तस्याः स्कन्धे एकः शिशुः वर्तते इति । अतीव स्नेहार्द्रया **गिरा** एकः ताम् अवदत् । बाले **कुत्र** गन्तव्यम्। तया अङ्गुलिनिर्देशेन दूरस्था कुटी दर्शिता ।

ब) **३ पर्यायेषु १ विषयम् अधिकृत्य पञ्चवाक्यात्मकं निबन्धं लिखत ।** ५

१. सुभाषितम् ।

सुभाषितं नाम शोभनं भाषितम् । संस्कृतभाषायां बहूनि सुभाषितानि सन्ति । एतानि सुभाषितानि मधुराणि गेयानि च । अल्पाक्षराणि तथापि महान्तम् अर्थं सूचयन्ति ।

सुभाषितानां विषयाः भिन्नाः। सुभाषितानां पठनेन वाणी सुसंस्कृता निर्दोषा च भवति । निबन्धलेखनार्थं, वक्तृत्वकलानैपुण्यसम्पादनार्थं तानि अतीवोपयुक्तानि। तानि अस्मभ्यं शाश्वतमानन्दं यच्छन्ति।

२. आकाशवाणी ।

विज्ञानस्य प्रभावः वयं सर्वत्र द्रष्टुं शक्नुमः। आकाशवाणी नाम विज्ञानस्य एकः आविष्कारः। लोहसूत्ररहितस्याः आकाशवाण्याः आविष्कारः मार्कोनीमहोदयेन कृतः। ध्वनेः तरङ्गाः आकाशे सञ्चरन्ति। ते तरङ्गाः विद्युद्यन्त्रेण गृहीताः तेन। तदनन्तरम् आकाशवाण्याः अविष्कारः जातः। भारते आकाशवाणीद्वारा शिक्षायाः प्रचारः प्रसारः च सुलभरीत्या भवति। आकाशवाण्यां वयं न केवलं गीतानि, वार्ताः अपि तु क्रीडानां धावत् सूत्रसंचलनम् अपि श्रोतुं शक्नुमः। आकाशवाण्यां सम्पूर्ण जगत् ग्रामवत् लघु अभवत्।

३. स्वातन्त्र्योत्सवः।

प्रतिवर्षं ऑगस्टमासस्य पञ्चदशदिनाङ्के सम्पूर्णभारतवर्षे अयमुत्सवः मान्यते। १९४७ तमे वर्षे अस्मिन्नेव दिने अस्माकं राष्ट्रं परकीयबन्धनात् विमुक्तम् अभवत्। दिल्लीनगरे लालकिलादुर्गे प्रधानमन्त्रिमहोदयः ध्वजारोहणं करोति। ततः सर्वे मिलित्वा राष्ट्रगीतं गायन्ति। प्रतिनगरमपि ध्वजारोहणं भवति। अस्माकं पूर्वजैः महता प्रयत्नेन त्यागेन च यत्स्वातन्त्र्यं सम्पादितं तस्य रक्षणार्थम् अस्माभिः सदैव यतितव्यम्। एतस्य दिवसस्य महत्त्वं अस्माभिः सर्वैः अवश्यं ज्ञातव्यम्। नमो भारतराष्ट्राय।

क) **संस्कृतानुवादः ।**

८ वाक्येषु ५ वाक्यानां संस्कृतभाषया अनुवादं कुरुत । ५

i) **पक्वम् आम्रं पीतं** भवति।

ii) अस्माभिः **सप्तचतुर्नवैकतमे ख्रिस्ताब्दे** स्वातन्त्र्यं प्राप्तम्।

iii) नद्याः **जलं** / **नदीजलं निर्मलं** वर्तते / अस्ति।

iv) **सज्जनाः / सत्पुरुषाः** न्याय्यमार्गं न कदापि **त्यजन्ति।**

v) **मम** समीपे वस्त्रस्यूतः सदैव वर्तते।

vi) **योग्यः आहारः** शरीरस्य वर्धनाय **आवश्यकः** अस्ति / वर्तते।

vii) **रेल-आरक्षणम्** अधुना / इदानीं **सुलभं** भवति।

viii) **छिन्नः वृक्षः** पुनः वर्धते / रोहति।

ड) **वाक्यरचना ।**

i) धातूनां प्रयोगः - ४ धातुषु ३ धातून् प्रयुज्य ३ वाक्यानि संस्कृतभाषया लिखत । ३

१) माता **बालके** स्निह्यति । २) माता बालकं **सर्पात्** रक्षति ।

३) मातामही **बालकेभ्यः** कथां कथयति । ४) सिंहः **गुहां** प्रविशति ।

ii) अशुद्धिसंशोधनम् - अव्ययानि प्रयुज्य रचितेषु ४ वाक्येषु २ वाक्ययोः अशुद्धिसंशोधनं कुरुत । २

१) **बाल्यात्** आरभ्य सः संस्कृतं वदति । २) **भगवते** नमः ।

३) **मातुः** समीपे वस्त्रस्यूतः वर्तते । ४) **चिन्तया** अलम् ।

पञ्चमः विभागः - व्याकरणम् - उपयोजनकौशल्यम् ।

उ.५ **यथानिर्देशं कृतीः कुरुत । (केवलं ५ उपप्रश्नाः लेखनीयाः ।)**

अ) **क्रियापदरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

तृतीयपुरुष-एकवचनस्य रूपाणि लेखनीयानि ।

धातुः	द्वितीयः भविष्यकालः	परोक्षः भूतकालः	प्रथमः भूतकालः	वर्तमानकालः	आज्ञार्थः	विध्यर्थः
स्मृ १ प.प.	**स्मरिष्यति**	सस्मार	**अस्मरत्**	**स्मरति**	**स्मरतु**	स्मरेत्
चि ५ प.प.	**चेष्यति**	**चिचाय**	अचिनोत्	**चिनोति**	चिनोतु	**चिनुयात्**

ब) **नाम-सर्वनामरूपैः आवलिपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

विभक्तिः	एकवचनम्	द्विवचनम्	बहुवचनम्
तृतीया	**शशिना**	शशिभ्याम्	**शशिभिः**
सप्तमी	धनवति	**धनवतोः**	**धनवत्सु**
षष्ठी	**अस्याः**	**अनयोः/एनयोः**	आसाम्
प्रथमा	सर्वः	**सर्वौ**	**सर्वे**

क) **धातुसाधित-विशेषणैः कोष्ठकपूर्तिं कुरुत । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।)** ३

कर्मणि विध्यर्थक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्मणि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि वर्तमानकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्	कर्तरि भूतकालवाचक-धातुसाधित-विशेषणम्
शयनीयम् **कर्तव्यम्**	आदिष्टः **प्रारब्धा**	निरीक्षमाणा **स्पष्टीकुर्वन्**	**प्रेरितवान्** **पठितवत्**

ड) **समासाः ।**

कोष्ठकपूरणम् । (८ पर्यायेषु ६ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

	समस्तपदम्	विग्रहः	समासनाम
i)	उपगङ्गम्	**गङ्गायाः समीपम् ।**	अव्ययीभाव समास
ii)	अधोमुखस्य	अधः मुखं यस्य सः, तस्य ।	**बहुव्रीहि समास**
iii)	शीतवासार्थम्	**शीतवासाय इदम् ।**	चतुर्थी तत्पुरुष समास
iv)	अहर्निशम्	**अहः च निशा च, एतयोः समाहारः ।**	समाहार द्वन्द्व समास
v)	अहितः	न विद्यते हितं यस्मिन् सः ।	**नञ् बहुव्रीहि समास**
vi)	अकिञ्चनच्छात्राः	**अकिञ्चनः छात्राः ।**	कर्मधारय समास
vii)	दूरस्थः	दूरे तिष्ठति इति ।	**उपपद तत्पुरुष समास**
viii)	सुनिश्चितम्	सुष्ठु निश्चितम् ।	**प्रादि तत्पुरुष समास**

इ) वाक्यपरिवर्तनम् । (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

i) **मया** गङ्गायां **सेतुः बध्यते** ।

ii) **यदा दृष्टं तत् चित्रं तदा** तस्य मनः प्रहृष्टमेव ।

iii) **कविः राजानं** काव्यं **श्रावयति / श्रावयते** ।

iv) **त्वम्** अस्माकं जीर्णकुटीम् **आगच्छ** ।

फ) सङ्ख्यावाचकाः । (रिक्तस्थानपूर्तिः ।) (४ पर्यायेषु ३ पर्यायाः लेखनीयाः ।) ३

i) संवत्सरे **द्वे** अयने स्तः ।

ii) मम भगिनी दिनस्य **एकवारं** देवार्चनं करोति ।

iii) **षड्भिः** मासैः फलं लभेत ।

iv) शाकुन्तलस्य **चतुर्थः** अङ्कः अतीव सुन्दरः अस्ति ।

षष्ठः विभागः - अनुवादकौशल्यम् ।

उ.६. **अ) संस्कृतगद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत ।** ४

हे (सध्याचे) युग स्पर्धाप्रधान युग आहे. जीवनात विकास होण्यासाठी स्पर्धांची फार मोठी आवश्यकता आहे. माणूस दुसऱ्यांशी स्पर्धा करुनच उन्नतिपथावर आरोहण करतो. बहुधा जे गुण मुलांमध्ये सुप्तावस्थेत असतात, त्यांच्या विकासासाठी स्पर्धा अनिवार्यच आहे. जेव्हा विद्यार्थी जीवनात मुले अनेक स्पर्धांमध्ये सहभागी होतात, जसे भाषण, निबंधलेखन, चित्र काढणे, वादविवाद, खेळ इ. स्पर्धांत तेव्हा या (स्पर्धा) मुळे त्यांच्या क्षमतांचा विकास होतो. म्हणून जीवनात सर्वांगीण विकासासाठी स्पर्धांमध्ये भाग घ्यावा.

ब) संस्कृतपद्यांशौ पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत । ४

१) सज्जनांचीच मने कठोर असतात, असे मला वाटते. (कारण) दुर्जनांच्या तीक्ष्ण वाग्बाणांनी त्यांचा जरादेखील भेद होत नाही. (दुर्जनांच्या कठोर, कटू बोलण्याचा त्यांच्या मनावर परिणाम होत नाही)

२) दक्ष (असणाऱ्या) व्यक्तीला ऐश्वर्य मिळते. हितकारक (पथ्याचे) अन्न खाणाऱ्याला आरोग्य लाभते. निरोगी व्यक्तीला सुख मिळते. अभ्यास करणाऱ्याला विद्येचा अंत (शेवट) आणि विनयशील व्यक्तीला धर्म, अर्थ (पैसा) आणि कीर्ती या गोष्टी प्राप्त होतात.

क) संस्कृतनाट्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया अनुवादं कुरुत । ४

(मानसिक रूग्ण असलेला मिलिंद सकाळी शेजाऱ्याकडे जाऊन जोरात ओरडतो.)

निनाद – मित्रा, मला वाचव, वाचव. रात्री माझ्या तोंडाच्या मार्गे मांजराचे पिल्लू पोटात शिरले. ऐक, ते गुरगुरते आहे.

निनाद – मित्रा, हे मांजराचे पिल्लू नाही. हा वातविकार आहे. आपण चांगल्या वैद्याकडे जाऊ.

मिलिंद – चांगल्या वैद्याकडे नको, तर शस्त्रक्रिया करण्यात कुशल असलेल्या व्यक्तीकडे जायला हवे.

निनाद – खरोखर मूर्ख माणसाच्या मनाला समजावणे कठीण आहे हेच खरे ! चल लवकर.

** ** ** ** **